

Το μελωδικό ιδίωμα της Νάουσας και οι παροιμίες της με ρίμα και μέτρο

του Πέτρου Δεινόπουλου

Πολλή συζήτηση γίνεται τον τελευταίο καιρό για την παγκοσμιοποίηση που επιδιώκουν οι 8 μεγάλοι του κόσμου και που έδωσαν αφορμή στα αιματηρά γεγονότα του Ιουλίου στη Γένοβα με ήρωες χιλιάδες αντιφρονούντες από τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κανείς δεν ξέρει ποιες θα είναι μελλοντικά οι επιπτώσεις στην οικονομία των μικρών κρατών, πόσο θα επωφεληθούν οι μεγάλες βιομηχανικές χώρες και κυρίως οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ιαπωνία από τη δυνατότητα που θα έχουν να εκμεταλλεύονται όλο τον άλλο κόσμο

Υπάρχει ένα προηγούμενο μιας μικρής “παγκοσμιοποίησης” στη χώρα μας, όχι σε υλικό αλλά σε πνευματικό επίπεδο. Στη γλώσσα μας, ή μάλλον στα πολλά τοπικά γλωσσικά ιδιώματα που άρχισαν να χάνονται μετά τον πόλεμο, όταν διάφορα γεγονότα (εμφύλιος, ανεργία κτλ) προκάλεσαν την εσωτερική μετανάστευση, από τα χωριά και τις μικρές πόλεις προς τα μεγάλα αστικά κέντρα.

Οι άνθρωποι που ζούσαν, μέχρι τότε στις μικρές επαρχιακές κοινωνίες με τις δικές τους ιδιαιτερότητες, τα δικά τους γλωσσικά ιδιώματα βρέθηκαν ξαφνικά στο χωνευτήρι των μεγάλων πόλεων, όπου άκουγαν “καθαρά Ελληνικά κάπως διαφορετικά από τα δικά τους. Προσπάθησαν, λοιπόν, να μιμηθούν τους πολιτισμένους, για να μην γίνονται στόχος σκωπτικών σχολίων όταν χρησιμοποιούσαν το γλωσσικό ιδίωμα που είχαν μάθει από τα γενοφάσκια τους. Εμείς οι

Ναουσαίοι π.χ. προσπαθούσαμε να μη λέμε εφαγάμι, σηκωθηκάμι, μι τρώγητι, μι κοιμάτι κτλ αλλά φάγαμε, σηκωθήκαμε, πεινάω, νυστάζω κτλ. Ανάλογη προσπάθεια έκαναν και οι Κοζανίτες, οι Βεροιώτες και άλλοι που έπρεπε να σταματήσουν να κόβουν κάποια φωνήεντα των λέξεων όπως: π’δί μ, γιε’μ κορ’, σαμι κτλ, αλλά παιδί μου, γιέ μου κόρη σουσάμι.

Για κάτι τέτοια μας “δούλευαν” οι Σαλονικιοί αλλά δουλευόμασταν και μεταξύ μας. Το νόστιμο είναι ότι οι Βεροιώτες μας πείραζαν εκμεταλλευόμενοι τα χαρακτηριστικά των δύο γλωσσικών ιδιωμάτων.

Γνωστό είναι το εξής ανέκδοτο: Ένας Βεροιώτης φιλοξενούμενος στη Νάουσα, κλήθηκε, λέει, να φάει πίτα “φά’ι γιέ μ’ έχει σάμι μέσα” του λέει τάχα η Ναουσαία νοικοκυρά. Φυσικά ο κατασκευαστής του ανεκδότου πόνταρε στο “έχει σάμι” όταν ακουστεί ως μια λέξη “εχεισάμι” αποκτά δυσάρεστη “γεύση”. Δεν λογάριασε, ή δεν ήξερε ότι στη Νάουσα λέμε καθαρά “γιε μου” και “σουσάμι”.

Αυτά όμως ήταν αθώα πειράγματα που σκαρώναμε εμείς σε βάρος των Βεροιωτών και των άλλων γειτόνων μας, των Εδεσσαίων που περιέκοπταν το τελικό “ν”. Τους λέγαμε ότι είναι από “τη Εδεσσα” κτλ.

Για τους Κοζανίτες λέγεται το εξής ανέκδοτο: Εξω από κατάσταση της Αθήνας στέκεται ένας περιέργω ντυμένος άνθρωπος, που περιεργάζεται τα είδη της βιτρίνας. Βγαίνει ο καταστημα-

τάρχης και του λέει να περάσει μέσα. Ο περιεργός τύπος αντί να δεχτεί την πρόσκληση ρωτάει "πραξ' αν τράου;". Καλείται ένας γαλλομαθής να συννενοηθεί, αλλά ο τύπος επαναλαμβάνει την ίδια ερώτηση "πραξ' αν τράου;". Το ίδιο έγινε με και με αγγλομαθή, γερμανομαθή κτλ. Μόνο όταν πέρασε τυχαίως ένας Κοζανίτης τους έλυσε την απορία. Ο τύπος ήταν συμπατριώτης του και ρωτούσε "πειράζει αν τηρώω ;".

Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ανάλογα ανέκδοτα και για την Κέρκυρα με την μελωδική προφορά και άλλα χαρακτηριστικά στοιχεία του γλωσσικού της ιδιώματος, καθώς και άλλων περιοχών της χώρας αλλά δεν είναι του παρόντος. Θα μπορούσε άλλωστε ν' αποτελέσει αντικείμενο εργασίας των ειδικών ερευνητών.

Πέρα από τα ευτράπελα, όμως, υπάρχουν και τα σοβαρά, όταν οι επαρχιώτες, μιμούμενοι τους μεγαλοαστούς και ανοίγοντας το ραδιόφωνο, απέβαλαν σιγά - σιγά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του γλωσσικού ιδιώματος, που ήταν η ταυτότητά τους.

Στη Νάουσα, εκτός από αυτά που αναφέραμε ήδη (την πτώση του τόνου στον αόριστο και β' πρόσωπο του πληθυντικού των ρημάτων και του τύπου *μι τρώγητι, μι πίνητι* κτλ), είχαμε και ένα άλλο σημαντικό γνώρισμα: το μελωδικό σύρσιμο της φωνής, στην τελική συλλαβή, κυρίως, όταν ρωτούμε: "που θα πάαας", "τι κάνει η γυναίκα σουουου;".

Σήμερα μόνο λίγοι ηλικιωμένοι και όσοι επιμένουν στα "παραδοσιακά" εξακολουθούν να τηρούν, να "σέβονται" αυτήν την προφορά και να την τονίζουν, μάλιστα, με υπερηφάνεια. Πολύ καλά κάνουν και άξιος ο μισθός τους. Αλλά και όσοι Ναουσαίοι αποφεύγουμε τέτοιες ακρότητες δεν καταφέρνουμε να αποκρύψουμε τελείως την ταυτότητά μας. Κάποια λέξη, κάποιος χρωματισμός της φωνής, θα μας αποκαλύψει. Το ίδιο συμβαίνει και με τους Εδεσσαίους τους Φλωρινιώτες τους Θεσσαλούς, αλλά περισσότερο με τους Κρήτες. Δηλαδή η γλωσσική "παγκοσμιοποίηση" στην Ελλάδα πέρασε απόλυτα.

Μέτρο και ρίμα

Ενα άλλο γνώρισμα ημών των Ναουσαίων είναι η αδυναμία που έχουμε στη ρίμα, την ομοιοκαταληξία των παροιμιών αλλά και στο μέτρο τους. Στη Νάουσα όλες οι πανελλήνιες παροιμίες που δεν έχουν μέτρο και ρίμα τροποποιούνται ή μάλλον "μεταλλάσσονται", για να χρησιμοποιήσουμε ένα σύγχρονο όρο, ώστε να έρθουν στα "μέτρα" μας.

Παράδειγμα : Σ' όλη την Ελλάδα είναι γνωστή η παροιμία "κατά μάνα κατά κύρη τέτοιιο γιοί και θυγατέρες". Δεν έχει ούτε μέτρο ούτε ομοιοκαταληξία. Οι παλιοί Ναουσαίοι φρόντισαν να την "μεταλλάξουν" για να αποκτήσει και τα δυο "κατά μάνα και πατέρα, τέτοιος γιος και θυγατέρα".

Στον πίνακα που ακολουθεί υπάρχουν πολλές τέτοιες τροποποιημένες παροιμίες. Πρέπει να αναφέρω το πρόβλημα που με βασάνισε, αν δηλαδή πρέπει να περιλάβω και μερικές παροιμίες που περιέχουν "κακά λόγια" λέξεις δηλαδή που συνηθίσαμε, τουλάχιστο στην επαρχία, να μη τις γράφουμε. Τελικά αποφάσισα να συμπεριλάβω κι' αυτές. Σήμερα άλλωστε τις ακούμε και από γυναικεία χείλη. Μετά από αυτή την εξομολόγηση ιδού ο πίνακας με μερικές από τις πιο γνωστές παροιμίες, όπως λέγονται στη Νάουσα. Σε παρένθεση οι λέξεις ή οι φράσεις που έχουν τροποποιηθεί.

- *χάρη στο βασιλικό πίνει η γλάστρα το νερό - (ποτίζεται η γλάστρα)-*

- *κατά μάνα και πατέρα (κύρη) τέτοιος γιος και θυγατέρα -*

- *της νύχτας τη δουλειά (τα καμώματα) τα βλέπει η μέρα και γελά -*

- *Ζήσε μαύρο άλογο (Μάη μου) να φας χλωρό χορτάρι (τριφύλλι) -*

- *Η πολλή δουλειά τρώει τον Αγά (αφέντη) -*

- *Οποιος καίγιτι στο γάλα (χυλό, κουρκούτι) φυσάει και στο γιαούρτι .-*

- Αν δεν κλάψει το παιδί δεν του δίνει η μάνα του
βυζί (να φάει) -

- Όσα ξέρει ο νοικοκύρης δεν τα ξέρει ο μουσα-
φίρης (ο κόσμος όλος) -

- Τι σου λείπει κασιδιάρη ; Σκούφια με μαργα-
ριτάρι (όλα τα είχε η Μαργιορή ο φερετζές της
έλλειπε) -

- Χτυπούμε το σαμάρι για ν' ακούσει το γομάρι
(ο γαΐδαρος) -

- Ακόμα δεν τον είδαμε , Γιάννη τον βαπτίσαμε
(τον εβγάλαμε) -

- Κάνε τέχνη για να ζήσεις και εμπόριο να
πλουτίσεις (δούλεψε για να φας και φύλαξε για
νάχεις) -

- Αν σε γ.... (αδικήσει) ο Κατής, που θα πας να
κρυφτείς (δικαστείς;) -

- Ας με λεν κυρά μπεινά (αφέντρα) κι' ας ψοφώ
από την πείνα -

- Ανάφερε το σκύλο πάρε και το ξύλο (κατά
φωνή κι' ο γαΐδαρος) -

- Φίδι να τσιμπήσει ή γομάρι να σε γ..... (μπρος
γκρεμός και πίσω ρέμα) -

- Άλλοι σκάβουν και κλαδεύουν κι' άλλοι πί-
νουν και χορεύουν (τρων και πίνουν) -

- Τον κώλο βάζεις μάγειρα σκατά σε μαγειρεύει
(θα φάς)

Στη Νάουσα έχουμε και παροιμίες που δεν
ξέρω αν υπάρχουν και αντίστοιχες πανελληνίες .
Τις αναφέρω όμως για να δείξω ότι κι' αυτές
έχουν μέτρο και ομοιοκαταληξία . Οι ερευνητές
μας ας ψάξουν να βρουν και άλλες, ώστε να
εμπλουτιστεί ο παρακάτω πίνακας που παρατί-
θεται ενδεικτικά χωρίς να είναι πλήρης

- Αλί απ' τον πατιχουμένο της γειτονιάς το γιόμα

- Η κυρά η Θωμαή απ' τον ύπνο στο φαϊ -

- Κάλλιο ύπνο παρά δείπνο -

- Ο λόγος σου με χόρτασε και το φαϊ σου φα' το

- Αλλού τρως και πίνεις κι' αλλού πας και δίνεις

- Τι θα φάμε βράδυ ; Κουτσουλιά με λάδι -

- Βρωμάει ψαριά , καλά παζάρια -

- Το μετάξι θέλει τάξη κι' άνθρωπο να το κοιτά-

ξει -

- Κότα πίτα το Γενάρη κόκορα τον Αλωνάρη -

- Όρθιθα πίνει νερό και τηράει τον ουρανό -

- Εμαθα να βελονιάζω και γαμώ τον μάστορά
μου -

- Ολη μέρα πέντε - πέντε και το βράδυ δεκαπέ-
ντε -

- Όλα τα παράξενα κι ο γάμος την Τετάρτη -

- Μικρού κώλο δεν έδειρες, τρανού μην φοβερί-
ξεις -

- Αμα θέλουν νύφη και γαμπρός τύφλα νάχουν
πεθερά και πεθερός -

- Οπου γάμος και χαρά τρέχα Γιάννη μασκαρά

- Τράνεψε το γομάρι μίκραινε το σαμάρι -

- Φάτε μάτια ψάρια και κοιλιά περιδρομο -

- Να λιλί δόμι τσιτσι (τσιτσι : δηλώνει αορίστως
κάτι τι)

Επίλογος

Πριν κλείσω το σημείωμα αυτό πρέπει ν'
αναφέρω ότι προτίμησα να παραθέσω τις παροι-
μίες στην κοινή νεοελληνική γλώσσα , αποφεύ-
γοντας τη χρήση τοπικών ιδιωματισμών που θα
δυσκόλευαν τους Ναουσαίους αναγνώστες . Στην
απόφαση αυτή κατέληξα μελετώντας την εργα-
σία του Νίκου Σπάρτη για τις “ παροιμίες που
λέγοντι στη Νιάουστα” που δημοσιεύτηκε σε
συνέχειες στο περιοδικό “ΝΙΑΟΥΣΤΑ” Εκεί ο
αγαπητός φίλος χρησιμοποιεί ένα δυσνόητο
γλωσσικό ιδίωμα με στοιχεία που δεν το κατα-
νοεί ο σημερινός Ναουσαίος. Αν θελήσει να
ξαναγράψει την εργασία του και να προσέξει
περισσότερο την ερμηνεία των παροιμιών που
θα επιλέξει τελικά, θα προσφέρει σημαντικό
έργο .

Και κάτι ακόμα “Τα θέματα της γλώσσας μας,
των παροιμιών κτλ είναι ανεξάντλητα και προ-
σφέρονται για όσους έχουν τα προσόντα, το
χρόνο και το κέφι να καταπιαστούν με αυτά,
ιδίως οι συμπολίτες καθηγητές και φοιτητές που
ψάχνουν θέματα για τις διατριβές τους.